

Almanach

För Året

Efter vår Frälsares Christi Födelse,

1774.

Til LUND'S Horizont.

Eller 55 grad. 42 min. Pol - högd, och $17\frac{2}{3}$
tids min. Meridian - ställnad väster om
Upsala Observatorium.

Efter Hans Kongl. Maj:ts Mådigste
Stadgande, utgifwen

Af Derg Wetenskaps Academie.

Cronyl. Fästles hauptadt och skrilt för 3 dce. Sillf:mt.

Stockholm, tryckt hos Genr. Fougt.

Fortsättning af påminnelserna vid Ångs
skötsken, i synnerhet om Artificiella
ångar, som uti de 2 föregående
årens Almanachor blifvit började.

Man bör ej försämma at försöka de redan
nämnda och flera utländska hofrön, at-
minstone på små ång-stycken, til deß man får se,
om det lönar mödan hos osz, at anlägga större
plantager deraf; men angelägnare och sårtrare är,
at på Artificiella ångar så och odla hos osz wildt
växande goda gräs-arters frön, emedan man
kan vara wissare om deras trefnad. Vi hafve
många sådana, hvilka vi nu vilje företaga osz
at upräkna, med anmärkningar om hvarderas
Mötsel, egenskaper och förmåner.

Den af vårt Fädernesland högtförtiente Ar-
chiatern och Riddaren von Linneé har lärt osz
känna det bästa Swenska hofröet, som af Orte-
tannare kallas *Medicago falcata*, och är närmaste
slägting med utlänningarnas så högt berömda
Luzerne, samt är denna så lit, at de med kroda
funna

funna siljas på annat sätt, än at blomman på den
utländska är violette, men på den Swenska gul.
Den gifwer ej Luzernen det ringaste efter i god-
het och nyttja, och växer wild på åkerrenarna i
Upland och i alla våra södra lands-orter, besyn-
nerligen i Skåne, och det i all jordmåna, såsom i
svartmålla, lera, ja ock i den magraste jord och i
silfwa sanden på Gotland, men ej i kårr och
sank jord. Orsaken, hvarfore den sällan fin-
nes annorstäd, än på åkerrenar, är, at denne
ort ej får mogna frön förr än mot hösten, då
ångarne redan äro afslagne, innan hon hunnit
fröa eller så sig silf: och som hon ej af roten
växer mer än 5 eller 6 år, så går hon snart ut på
vanliga ångar, men bibehåller sig på åkerrenar-
na, som gemenligen ej blifwa slagne förr än efter
Sädesbärgningen, då fröen hunnit mogna. När
man detta wet, är ej svårt at finna, huru hon
kan bringas til at växa beständigt och allmånt vä-
de på naturliga och artificiella ångar.

Man lärer sig af någon Botanicus at känna
växten, och samlar mogna frön deraf om hö-
sten, som torfas lindrigt, uti sina skidor, och för-
varas oszwer wintern uti kalt rum. Om wären
hit

bittsida utsäss de på en god och ej sumpig ång,
utan at tagas utiför sina skidor, och nedmyllas
utan plögning med en harf, räffa eller hacka, så
at de alstenast komma ned i jorden genom mosan.
Gräset uppväxer samma år, och kan afslås med
det andra gräset. Andra året kan detta gräs slås
2, ja väl på somliga orter 3 gånger. Tredje året
sår man ej om våren låta afbeta gräset, ej heller
på det tidigt, utan man läter det få orubbadt til
senare hösten, at froden få blifwa mogna och så sig
stelawa. De följande åren kan man, hwart an-
nat år, slå detta hö 2 à 3 gånger, om jordmånen
är god, men hwart annat eller åminstone hwart
tredje år, bör det få våra til hösten och så si.
På det sättet kan detta gräs slag bibehållas vid
beständig och froudig vårt på våra vanliga ån-
gar, liksom på åkerrenarna, utan at någon sin
gå ut.

Men som detta sättet, at si Swenska höfröet
ibland annat gräs, har den olägeheten med sig,
at man, för höfröets skull, somliga år måste slå
det andra gräset, innan det blir väl moet, åter
andra år för sent och sedan det andra gräset är
förtorladt; så är det fast bättre och räddigare, at

så det för sig selst på en Artificiel ång, såsom
uti förlede års Almanach är lärdt; hvor vid lit-
wäl bör i akt tagas det samma, som redan sagt
är, at ången hwart tredje år bör få stå orörd til
senare hösten. Det kan ej slå felt, at ju gräset då
blifver froudigare och ymnigare. Således hafwe
vi i Sverige en Luzerne, aldeles så god som den
utländska, och så wida bättre, at den ej behöf-
ver gödas, häller til goda mager jord, och tål
våra wintrar. Skarpa backar och ångar funna
gräas hördiga af det hårltgaste, smakligaste och
mäst fodande hö för Vostapen. På Gothland
vå er det, uti mager sand-jord, til buskar af
en rot, som äro til högden öfwer 2 alnar, med så
många grenar och blad, at et enda stånd fyller en
hel människo famn. Som detta slags gräs våre
något slokande åt marken, så är nyttigt, at tillis-
ta med det samma utsä Enge Smånuernas Råg-
gräs, hwarom längre fram slai talas, eller ock,
at på ången tunt utströ Winter-Råg, hvar af det
under våren kan hafwa något stöd.

Lathyri af flera slag, som äro Swenske Her-
ter och som Vostapen gerna äter, våra froudig;
i synnerhet Lathyrus heterophyllus, hvilken fin-

nes på Kinnakulle, Alleberg och Roseberg i Bergslagen, och dervore fallas Westgötha höfrö. Den växer och vildt i Finland, där den från alla är mogna. Den säges öfverträffa Svensta höfröet, i det den växer högre och flera år, af en och samma rot. Den uthårdar den starkaste torfta, och håller jämval til goda skarp och mager mark. I bördig jord slår den, ifrån en och samma rot, ganska många sidostielkar, til 20 eller 30 stycken, som löpa hit och dit, längs efter marken, ofta til 3 à 4 alnars längd. Den kan flera gånger om sommaren bärgas. Om denna vårt utsås på Artificiel ång, är fördelaktigt, at vid utsädet inblanda frön af Svensta Hafre-gräset, averna elastior.

Finsta Höfröet, Epilobium, är och et härligt Svenskt höfslag, som åtes begärlijen af Bossapen: montanum och palustre, sifsom de frödigaste slagen deraf, gifwa mästa höet. Det tal ganska väl Climatet, och kommer fort på all slags jordmånen, äfven mager, dock hållst på torra högkänta ställen, hvarsöre det och finnes i Finland allmänt vårande på gamla swede-land, samt på Sandmoar och Liunghedar, hvarest det igenom

nom sna krypande vildsträckta rötter, jämväl i starkaste torfta, fässer sig med näring, och frödig växer. Detta gräs kan fortplaktas på tvåne sätt; dels igenom des duniga frön, som alla är mogna om hösten, och upbländade med därfven aska, böra helt tunt utsås, samt med en granris-hars endast lätt nedmyllas; dels och genom des långa trädiga rötter, hvilka affläras til 4 à 5 tums långa bitar, och läggas horizontelt i jorden. Detta höfslag bör utsås, innan des fröhynkor mogna, emedan de anses otienkige för kreaturene.

Vicie af flera slag, gifwa godt och ymnigt hö, i synnerhet biennis, som växer vild i Siberien, och tal valt vårt Climat, hvarom förfölt i Finland wittna. I mager jord växer den til 6 à 7, men i fet, ofta til 12 à 15 alnars längd. Fröset bör utsås om våren helt glest, ibland Hafra, då den til hösten ansenligen upväxer, och året derpå får affläras flera gånger. I England förvisnar den ej om hösten, utan står grön ute öfver vintern, äfven i den strängaste kold. Emedan detta höfslag ej växer mer än 2 år i rad, så front den ej hvarat annat år säs om, så wore bätt, at med des frön tillika glest utså frön af *Lachyrus tuberosus*, emedan

emedan den består sig beständigt, samt gifwer et
härligt hö. När då, efter 2 år, *Vicia biennis*
upphörer, skulle ångsmarken lika fullt frambara
ymnigt hö af denne *Lathyrus*, som i Holland
planteras ensam och med största förmån til hö-
flätter, på deras sandbackar. Dicker, som är
en slags *Vicia*, lönar sig dock ej vermtattan väl, om
de så stå i god jord, och gifwa et för *Voskopen*
angenämt foder, om de affslås, sedan sidorna
matat sig, men ännu icke hunnit mogna. *Vicia*
dumetorum fiunes i Skåne, och är ganska storväxt.

Cassevie gråset är et af de största gräs, som växer
i Europa, åtminstone ibland de gräsen, som är
mjuka och tenna til *Voskaps*-foder. Det växer
wildt i Westergöthland vid *Wenerns* stränder och
vid floder samt vid dammar, där det sät som
rör eller såd i den bästa åter. Kor, Kalvar och
Hästar förtåra det med mycken smak. Det tienar
ock att täcka Ladugårdstak, som uthårdar längre än
något halmtak. Detta borde alla omränsamme
hushållare plantera i sanka ångar, vid bäckar och
floder, til så stor mycta, at intet utslendst hö-fro-
dermed förlifnas kan. Det planteras bäst med
röster, såsom uti *Hässlöf* i Holland är försökt, där
det

det utspridit sig til flera stånd på et år, så at man
igenom några stånd, inom få år, kan winna en
vacker frodig ång på sådana ställen, hvareftil
förforne allenaft greft starr-gräs varit til finnan-
de. Rötterne hålla sig friske, at föras 20 och fler
mil, allenaft de förvaras i en granbark. Om
fröen är väl mogne, kan det ock säkert med dem
fortplantas, men de mogna sent. *Nasservian* vä-
xer ock wildt i Skåne.

Det af Engelsmännerna så mycket utropade
Xay-gråset, växer ejver alt på våra ångar, och
är intet annat än *Lolium perenne*, som i några
Landsorter fallas på *Swenska Renrepe*. Det är
verkliget et af våra nog fördelaktiga gräs-slag,
som med odling på *Artificiella* ångar, på Engelska
wjet, säkert skulle bli swa än fördelaktigare. Det
sägs på fall och leraktig jord, i tiocca torfwor, och
plägar merendels trånga ut de flesta andra väx-
ter. I god jordmän blir det bladrikt, men om
det sät utivåra, bli swa stråen gerna för greswa,
och göra höet hårdt och stråst för *Voskopen*; det
bör derafrie affslås, när det myt gått i hälft, hvil-
ken anmärkning gäller om alla de gräs-slag, som
sä stråswa styrsa sielkar; och kan man affstånga
något

stycke, när man wil haſwa frön. Noygråfet kommer
tidigt up om våren, och färden åta det då ganska
gerna. Det ſål vara det tienligaste gräs-flag at
införa på et fält, ſom man wil anlägga til be-
tes-mark.

Största svårigheten är för en Landhushållare,
at få frön af deſta och andra goda gräs-arter, ſom
nästa år ſkola omtalas. Om han ſelf känner de
fornämsta örter, ſom våra i landet, kan hånda
på deſtēgor eller i deſt granſtag, ſå har han ingen
nöd: han kan då ſielſamla frön af de stånd han
finneſ på marken, utſå och värda dem, ſå får
han inom några år tilräckelig myckenhet, icke alle-
nast för ſig, utan ock at meddela andra. Man
ſer här af, huru ganska angelägen och nyttig Ör-
te-kändedomen är för en Landtman. Men i brift
deraf, kan han vända ſig til Studerade Personer,
ibland hvilka månge nu för tiden dro ſå mycket
hemma i Botaniquen, ſom hārtill behöfves; eller ock,
ſom ſkraſt är, til Plantage-Directeuren i Orten,
ſom, då han hos någon märker hug til ſå nytt-
igt företagande, gör ſig et nöje af att tiena honom.

Påſt-

Väſternas Afgång ifrån LUND,

Tämte den föryade Bref-Taxan.

Söndagen kl. 7 efter midd. inleſwereras Brefven til		Ore S.	Ore S.	Ore S.
Ubborforſ	10	Brahestad	10	Falkenberg
Ullingsåhs	6	Cajana	10	Gärdetorp
Ulvåmpelöſ	10	Eäſtelholm	9	Fahlun
Urboga	8	Carlstad	7	Fredhöñ
Ußersund	7	Christineh.	7	G:la Earleby
Ufwesta	8	Christinestad	10	Gefle
Ubo	10	Damgarten	17	Götheborg
Umal	7	Delsbo	9	Grenna
Us	8	Eckerö	9	Gripſwald
Varde	17	Eholinsund	8	Grislehamn
Bergen	17	Eksid	6	Halmstad
Vissta	10	Eifkarleby	9	Hamburg
Udörneborg	10	Engelholm	3	Hedemora
Wollnäs	9	Enköping	8	Helsingör
Worås	6	Ejsttuna	8	Helsingborg
Worje	10	Ekenäs	10	Helsingforſ

Sept.